

-Klockan är det enda som har vett att gå!

Tid, alkohol och hemtjänst

Evy Gunnarsson
professor i socialt arbete

Forskardag om äldre och äldreomsorg 21 mars 2018

Stockholms
universitet

Äldreomsorgens förändringar och arbetet med äldre personer med missbruksproblem

- **Syfte:** Att studera äldreomsorgens arbete med äldre personer med missbruksproblem i ljuset av de organisatoriska förändringar som skett.

Äldre idag

- Lever längre
 - Arbetar längre
 - Ökade inkomster
 - Påverkar dryckesmönstret
-
- För många är pensionen något positivt för andra kan det leda till isolering och ibland depressioner.
-
- Vi måste se olikheterna!

Äldre och alkohol

- Vård för alkoholberoende har ökat för kvinnor och män 65 år och äldre.
- I slutenvården har andelen män i åldern 75-84 år ökat med 63 % och andelen kvinnor med 73 %.
- I specialiserad öppenvård är den största ökningen bland män och kvinnor 75 år och äldre.

Källa: Individ- och familjeomsorgen. Lägesrapport 2018, Socialstyrelsen.

forts äldre och alkohol

- Även om problemdrickandet förblir konstant ökar det absoluta antalet äldre personer med alkoholproblem på grund av att vi lever allt längre och andelen äldre ökar.
- Det avspeglar sig bland annat i äldreomsorgen.
- Men endast 35 % av kommunerna har rutiner för samordning mellan missbruksenheter och äldreomsorgen.

Källa: Öppna jämförelser 2018, Socialstyrelsen.

Projektets intervjuer

- Biståndshandläggare: Anpassa så gått det går utifrån de insatser som finns
- Missbrukshandläggare: Hemtjänsten får hålla ställningarna.
- Hemtjänstpersonal: arbetsmiljö, tidspress, man vet inte vad som väntar bakom dörren

Omsorgsarbetets förutsättningar

- Vi ska kunna ta hand om vilka personer som helst, med vilka bekymmer som helst. (enhetschef hemtjänst)
- Även den som är onykter har rätt till samma omvårdnad men hemtjänsten bedriver inte nykterhetsvård. (enhetschef hemtjänst)
- Men tiden är ett ständigt problem

Tiden

- **Klocktid:**

- den linjära tiden
- styr hemtjänstens arbete
- den objektiva tiden

Strukturerar verksamheten

- **Processtiden:**

- inbäddad i sociala relationer
- subjektivt uppfattad tid

Klocktid och processtid existerar sida vid sida men kolliderar ibland.

Oväntade behov kan innebära att hemtjänstpersonalen måste göra avkall på klocktid till förmån för processtid.

De äldre som hemtjänsten möter

- Många döljer att de dricker. Man kommer inte hem till någon som däckat [...] Det som vi har här är bag-in-box. Den står ju ofta framme hos folk och de går väl där och dricker men ändå inte så det stör [...] De vill inte göra bort sig inför oss, det är skamfyllt.”

forts

- S: Det var katastrof med lägenhet och allting [...] det satt fullt med kompisar och det finns ju olika grader, de som är verkliga alkoholister och de som är periodare.

I: När ser ni att det blir problem?

T: När vi ska göra vårt jobb, när de har kissat ner sig, allting i sängen eller är lite påverkade och aggressiva.

forts

- K: Jobbar man med tungt missbrukande så måste man ju ha den tid det tar. Det tar ju dubbelt så lång tid för mig att sköta honom än om jag bara har en fru Nilsson med en vanlig normaltvätt.
- Klockan är det enda som har vett att gå. Tiden är ganska så exakt och det är svårt även utan det här problemet.

Riktlinjer

- I: Har ni riktlinjer för hur ni ska arbeta med den här gruppen?
Ch: uppifrån menar du, inte mycket i alla fall. Inte vad jag vet.
B: Man får ju utgå från personer.
D: **Riktlinjer, det är handskar.** Sedan får man ju ta varje person som den är. Man lär sig efter ett tag. Och gör så gott det går.

Att hinna med – ett dominospel

- C: Det gäller att hinna med det som ska hinnas med.
A: Man kollar på klockan hela tiden.
B: När ska jag vara på andra stället, nu måste jag avsluta det här.
C: Det finns ju ingen gångtid emellan, då måste man korta av för att det inte ska bli dominoeffekt på slutet.

Tänja på tiden

- A: ... om jag vet att det tar mer tid än det ska, då är jag väl förberedd här på morgonen och försöker korta ner de olika besöken innan. För man har ju rätt att ha sin rast men hur lång den blir, det vet man inte. Hela tiden måste man ligga steget före, det känner jag.
- Lunchen som tidsreglering

- Dagligen ett spänningsfält mellan omsorg och tid:

I: Hur påverkas er arbetsmiljö av att de dricker väldigt mycket?

F: Dom som har varit väldigt, d.v.s. fulla dagligen då är det ju total sanering varje dag. Det kan vara sönderkokt potatis, fimpar, kiss. Blir misär till slut.

I: Får ni extra tid till det?

F: Nej

I: Men var tas tiden ifrån?

C: Man får jobba på.

Medmänsklighet

- -...även om de slumrar i sina dvalor på soffan eller nedanför soffan på eftermiddagen så ska de ha fint omkring sig.
- Viktigt att personen får mat och är hel och ren.
- Alla har rätt till omsorg oavsett problem.

Missbrukshandläggare om äldre med missbruksproblem

- -Ofta hjälper det (omsorg) mot missbruket. Så när man förändrar saker i deras livsvärld så förändrar det också missbruket.
- -Om de har kommit in via sjukhus så då har jag gått och pratat med biståndshandläggaren. Och det är ju också lite det där när de inte vill något egentligen. Så är en möjlighet att försöka med hemtjänst då i stället. Då kan de få lite stöd så att de inte faller lika hårt då, det blir lite tillsyn med då.
- -Det är ganska mycket resurser de kan få i hemmet och man kan hålla det så att missbruket inte blir LVM-mässigt.

Besluten pressas neråt

- Omsorgspersonalen får hantera problematiken med äldre personer som har alkoholproblem inom ramen för beviljade insatser.
- Har (för) lite stöd i vardagen
- Stuprörsorganisationen – ett hinder

Men vad behöver göras?

- Utbildning

men krävs även

- Organisatorisk förändringar
 - team
 - två och två
 - handledning
- Tiden - Insatserna

Vem har ansvaret?

- När det gäller hemtjänstpersonalens arbetsmiljö –
 - hemtjänsten är organiserad på ett sätt som gör att äldre personer med mer oförutsägbara behov kan bli ett arbetsmiljöproblem
- När det gäller de äldre personernas värdighet och välbefinnande
 - äldre personer som inte svarar mot normen för en omsorgstagare, får de en omsorg som innebär värdighet och välbefinnande i Socialtjänstlagens mening

Att läsa vidare

- Gunnarsson, E. (2013). Alkoholmissbruk och självbestämmande – en kartläggning av den svenska hemtjänstens förutsättningar i arbetet med äldre personer med alkoholproblem. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 30 (3), 227-242.
- Gunnarsson, E. & Karlsson, L-B. (2017) Äldre, alkohol och omsorgsbehov: Biståndshandläggare om arbetet med äldre personer med missbruksproblem. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 34 (1) 43-56.
- Karlsson, L-B. & Gunnarsson, E. (2017) Squalor, chaos, and feelings of disgust: care workers talk about older people with alcohol problems. *Ageing & Society* doi:10.1017/So144686X17000228. Cambridge University Press. Open access.
- Gunnarsson, E. & Karlsson, L-B. (2018) "Klockan är det enda som har vett att gå" - om tidspress och hemtjänstens arbete med äldre personer med alkoholproblem. I Jönson, H & Szebehely, M (red) *Äldreomsorger i Sverige – Lokala variationer och generella trender*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.